

Burak Taşdüvenci

<https://orcid.org/0000-0003-4155-1434>

PhD, Kafkas University, Institute of Social Sciences, Department of History, Türkiye,
buraktasduvenci@gmail.com

Dilek Karageçi

<https://orcid.org/0000-0003-1514-5045>

PhD, Kafkas University, Institute of Social Sciences, Department of History, Türkiye,
dkarageci@hotmail.com

Atıf Künyesi | Citation Info

Taşdüvenci, B. & Karageçi, D. (2025). Eski Asur Döneminde Yamhad ve Qatna Krallıkları. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12 (1), 229-239.

Eski Asur Döneminde Yamhad ve Qatna Krallıkları

Öz

Eski Asur Dönemi yaklaşık olarak M. Ö. 2000-1600 yıllarına denk gelmektedir. Bu dönemde Asurlular, I. Şamşi-Adad yönetiminde genişlemeye başlamış ve Mari'yi kontrol altına alarak Suriye'nin sahil bölgelerine ulaşmayı hedeflemişlerdir. Ancak, Halpa merkezli Yamhad Krallığı, Asurluların genişleme politikasında önemli bir engel olmaktaydı. Ayrıca Sumu-Epuh döneminde Yamhad Krallığı, Dur-Şamşi-Adad kentini ele geçirerek adını Dur-Sumu-Epuh olarak değiştirmiş ve Asurlara karşı önemli başarılar elde etmiştir. Bu nedenle Asurlular, Yamhad Krallığı'na karşı Qatna Krallığı ile iş birliği yapma yoluna gitmiştir. Bu çalışmamız, Eski Asur Dönemi'nde Yamhad ve Qatna Krallıklarının önemini vurgulamayı amaçlamaktadır. Bu bağlamda, Antik Mısır, Eski Asur ve Mari metinleri incelenerek Qatna ve Yamhad Krallıklarının Eski Asur dönemindeki rolleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Yamhad Krallığı'nın I. Şamşi-Adad döneminde güçlü olduğu ve Asur kralının bu krallığı tek başına yenemediği anlaşılmaktadır. Bu nedenle, Asur kralının Qatna ile iş birliği yaparak Yamhad Krallığı üzerinde

egemenlik kurmaya çalıştığı görülmüştür. Ancak I. Šamši-Adad'ın ölümüyle birlikte bölgedeki siyasi güç dengeleri değişmiştir.

Anahtar Kelimeler: Qatna, Yamhad, Eski Asur, Tell El Mişrifeh, Suriye

Yamhad and Qatna Kingdoms in the Old Assyrian Period

Abstract

The Old Assyrian Period corresponds to approximately 2000-1600 BC. During this period, the Assyrians started to expand under the rule of Šamši-Adad I and aimed to reach the coastal regions of Syria by controlling Mari. However, the Yamhad Kingdom centred in Halpa was an important obstacle in the Assyrian expansion policy. Moreover, during the Sumu-Epuh period, the Yamhad Kingdom captured the city of Dur-Šamši-Adad, changed its name to Dur-Sumu-Epuh and achieved significant successes against the Assyrians. For this reason, the Assyrians chose to cooperate with the Qatna Kingdom against the Yamhad Kingdom. This study aims to emphasise the importance of Yamhad and Qatna Kingdoms in the Old Assyrian Period. In this context, Ancient Egyptian, Ancient Assyrian and Mari texts were analysed to reveal the roles of Qatna and Yamhad Kingdoms in the Old Assyrian period. As a result of the study, it is understood that the Yamhad Kingdom was strong during the reign of Šamši-Adad I and the Assyrian king could not defeat this kingdom alone. Therefore, it was observed that the Assyrian king tried to establish sovereignty over the Yamhad Kingdom in co-operation with Qatna. However, with the death of Šamši-Adad I, the political balance of power in the region changed.

Keywords: Qatna, Yamhad, Old Assyria, Tell El Mishrifeh, Syria

Giriş

Eski Asur siyasi dönemi içerisinde Yamhad ve Qatna Krallıkları, dönemin güçleri arasında önemli bir rol oynamıştır. Qatna Krallığı, Suriye’de Humus yakınlarına konumlandırılmakta olup, M.Ö. IV. binyıla kadar sürekli yerleşim görmüştür. Bu durum, Qatna’nın Suriye'nin iç bölgelerinde merkezi bir konuma sahip olduğunu göstermektedir. Anadolu ve Mezopotamya'dan başlayarak Mısır'a kadar uzanan ticaret yollarının üzerinde yer alması ve Arabistan Yarımadası'nın hemen kuzeyinde bulunması, Qatna'yı stratejik bir noktaya taşımaktadır. Yamhad ise, Halpa (Halep) merkezli bir krallık olarak Kuzey Suriye’de stratejik bir konuma sahip olup, Suriye içlerine, Anadolu’ya ve Mezopotamya’ya uzanan yollar üzerinde kritik bir öneme sahiptir. Šamši-Adad döneminde Asurlar, yayılma politikaları doğrultusunda bölgedeki etkilerini artırmaya başlamışlardır. Ancak Yamhad Krallığı, bu dönemde Asurların karşısında güçlü bir rakip olarak varlığını sürdürmüştür. Asurlar, Yamhad’ı zayıflatmak amacıyla Qatna ile iş birliği yaparak bölgedeki güç dengesini kendi lehlerine çevirmeye çalışmışlardır. Bu çalışmanın birincil amacı,

Eski Asur döneminde Qatna ve Yamhad Krallıklarının Ön Asya’da önemli bir güç olduğunu ortaya koymak, ikinci hedefi ise, Eski Asur döneminde Ön Asya’daki siyasi durumun anlaşılması ve I. Şamşı-Adad’ın ölümünden sonra bu durumun nasıl değiştiğinin incelenmesidir. Bu çerçevede, döneme ait kaynaklar incelenmiş ve özellikle Eski Asur metinleri, Şamşı-Adad’ın Mari Kralı Yaşmah-Adad’a yolladığı mektuplar irdelenmiştir. Dönemin bu mektupları Qatna, Yamhad ve Asur krallıkları arasındaki ilişkiler hakkında değerli bilgiler sunmaktadır. Ayrıca Zimri-Lim dönemi Mari kaynakları ve Antik Mısır kaynaklarından da yararlanılmıştır. Mari kaynakları, I. Şamşı-Adad’ın ölümünden sonra bölgede meydana gelen politik değişimleri aydınlatması bakımından önemlidir.

1. Eski Asur Döneminde Qatna Krallığı

Qatna kenti, günümüzde Suriye’de Humus yakınlarında bulunan Tell El-Mişrifeh bölgesinde yer almaktadır. Bu kentte gerçekleştirilen kazı çalışmaları, kentin tarihi hakkında önemli bilgiler sağlamıştır. Ancak, 2011 yılında Suriye’de iç karışıklıkların başlaması nedeniyle bu kazılar durdurulmuştur (Lauinger, 2015). Arkeolojik kazılar, Qatna kentinin yerleşim tarihinin M. Ö. IV. binyıla kadar uzandığını ortaya koymaktadır. 1999-2004 yılları arasında Yukarı şehrin zirvesinde gerçekleştirilen deneme kazıları, kentin ilk kez Geç Kalkolitik IV döneminde, düz bir kireç taşı çıkıntısı üzerinde kurulduğunu kanıtlamaktadır (Bonacossi, 2007). M. Ö. IV. binyılın sonlarında, bilinmeyen bir sebeple sona eren bu yerleşim, İlk Tunç Çağı III dönemi ile devam etmiştir. Yapılan kazılarda bu dönemde, yukarı kentin kuzey kesiminde yeni bir yerleşim alanı ortaya çıkarılmıştır. Dönemin sona ermesiyle birlikte, kentte İlk Tunç Çağı IV dönemi (M. Ö. 2200-2000) başlamıştır (Bonacossi, 2007; Pfalzner, 2007). Qatna’nın yazılı tarihine dair ilk kaynaklar, İlk Tunç Çağı IV döneminin sonlarına denk gelmektedir. Bu döneme tarihlenen ve Antik Mısır’a ait olan Sinuhe’nin Öyküsü, bölge hakkında bazı bilgiler vermektedir. Öyküde Qatna kenti ile ilgili olarak “Bir dağlık araziden öbür dağlık arazilere geçtikten sonra Byblos'a vardım ve oradan da Qedem'e gittim. Suriye'nin iç bölgesinin bir hükümdarı olan Amunenshi gelip beni alana kadar orada bir buçuk yıl kalmıştım” (Vassiliev, 2020) ifadeleri yer almaktadır. Sinuhe’nin Öyküsü’ne göre, Sinuhe, Byblos’tan sonra Qedem (qdm) adlı bir kente gitmiş ve burada yaklaşık iki yıl kaldıktan sonra, kimliği hakkında detaylı bilginiz bulunmayan Amunenshi adlı bir hükümdar tarafından alınmıştır. Ancak bu kralın kim olduğu ve Qatna’da hüküm sürüp sürmediğine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Sinuhe’nin Öyküsü, firavun I. Senusret’in hükümdarlık dönemine (M. Ö. 1956-

1911) tarihlendirilmekte ve metinde bahsedilen Qedem kentinin, Qatna olduğu belirtilmektedir (Schneider, 2002; Bonacossi, 2007, s. 73 dipnot 40; Bonacossi, 2004, s. 221). I. Senusret'in ardından tahta II. Amenemhet (M. Ö. 1911-1877) çıkmıştır. Arkeolojik kazı bulguları ve yazılı metinler göz önüne alındığında, Qedem ile Qatna'nın aynı yerleşim olduğu ve M. Ö. II. binyılın başlarında Antik Mısır ile Qatna arasında bir ilişki olduğu söylenebilir. Ancak yazılı kaynakların eksikliği, bu ilişkinin niteliğini tam olarak anlamamızı engellemektedir. Qatna'nın yazılı tarihine ilişkin bilgilerimiz, büyük ölçüde farklı devletlerin arşivlerinden elde ettiğimiz bilgilere dayanmaktadır.

Qatna krallığının tarih sahnesine ne zaman çıktığı kesin olarak bilinmemektedir; ancak yazılı metinlerde İshi-Adad adı ilk kral olarak geçmektedir (Klengel, 1991). Ayrıca Şamşi-Adad'ın, Mari Kralı olan oğlu Yaşmah-Adad'a gönderdiği mektupta "Qatna Hanedanının Adı İçin" şeklinde bir ifade yer almaktadır (Dossin, 1950). Bu ifade, Qatna'nın kuruluşunun Şamşi-Adad tarafından gerçekleştirmediğini ve krallığın köklü bir geçmişe sahip olduğunu göstermektedir. Ancak mevcut belgeler, bu konuya netlik kazandırmakta yetersizdir.

İshi-Adad döneminde Qatna krallığının sınırları doğuda Palmyra, güneydoğuda ise Şam bölgesindeki Nazala kenti ile çevrilmiştir (Ziegler, 2007; Joannes, 1997). Bu sınırlar, Qatna'yı Suriye'nin iç bölgelerinde stratejik bir konuma konumlandırmaktadır. Ayrıca Qatna'nın, Anadolu, Mezopotamya ve Mısır'a kadar uzanan ticaret yollarının rotasında ve Arabistan Yarımadası'nın hemen kuzeyinde bulunması, stratejik önemini daha da pekiştirmektedir (Bak. Harita 1).

İshi-Adad döneminde Qatna'ya bağlı önemli bir yerleşim yeri olan Kadeş kenti, isyan etmiş ve kralın bu kenti kuşatmaya hazırlandığına dair bilgiler bulunmaktadır (Charpin & Ziegler, 2003; Ziegler, 2007, s. 314). İsyanın boyutu ve nedenleri henüz net bir şekilde belirlenememesine rağmen kralın, Humus gölü ve Kadeş kenti yakınlarında Dur-İshi-Adad adında bir kent kurduğu bilinmektedir. Bu yerleşimin Lübnan ve Şam'a açılan yolları kontrol eden stratejik bir konumda olması nedeniyle bölgede güvenliği artırma amacıyla inşa edildiği söylenebilir. Ayrıca, Kadeş'in isyanı göz önüne alındığında, Dur-İshi-Adad'ın bu isyanlara karşı bir önlem olarak tasarlandığı da düşünülebilir. İshi-Adad'ın ardından tahta oğlu Amutpi'el geçmiştir (Joannes, 1997; Sasson, 2010; Ziegler, 2007). Eski Asur kralı Şamşi-Adad, Yamhad krallığının özellikle güneye doğru genişlemesini engellemek amacıyla Qatna ile güçlü ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Beltum Mari kralı Yaşmah-Adad ile İshi-Adad'ın kızı arasında siyasi bir evlilik gerçekleştirilmiştir (Klengel, 1991, s. 65-66). Şamşi-Adad'ın İshi-Adad'a gönderdiği *ARM I 24*

numaralı mektupta, Yamhad kralı Sumu-Epuh'a karşı bir Qatna-Asur ittifakından ve Qatna'dan bir gelinin geldiğinden bahsedilmektedir (Dossin, 1950, s. 65-67). Ayrıca Klengel, Yamhad kralının esir edilerek Qatna kralına verilmek istendiğini öne sürmektedir (Klengel, 1991, s. 66). Bu bağlamda, Yamhad ve Qatna krallıkları arasında belirgin bir düşmanlık olduğunu söylemek mümkündür.

Mari kentinde bulunan arşivlerinde bu döneme ait askeri faaliyetler hakkında önemli bilgiler sunulmaktadır. Özellikle, *ARM I 23* numaralı metinde, Asur kralı Şamşı-Adad'ın, Yaşmah-Addu'ya yönelik "Yaşmah-Addu'ya Şunu söyle: Şamşı-Addu böyle konuştu, Senin baban. Fırat kıyısından yaklaşık 500 asker. Bunu Qatanum'a gönderme meselesi olduğunu Zimrilu ile ben zaten sana yazdım" (Dossin, 1950, s. 63) ifadeleri geçmektedir.

Bu metne göre, Fırat kıyılarından Qatna krallığına 500 kişilik bir yardımcı kuvvetin gönderildiğini öğrenmekteyiz. Ancak bu askerî destekle ilgili detaylar ve gönderilme nedenleri hakkında bilgi bulunmamaktadır. Metinde geçen Zimrilu'nun, mesajı ileten elçi olduğu anlaşılmakta ve bu kişinin Mari kralı Zimri-Lim ile karıştırılmaması gerektiği belirtilmelidir.

Bu dönemde Qatna ile Asur krallıkları arasında askeri ilişkilerin dışında ekonomik bir ilişkinin olduğu da söylenebilir. Ekonomik ilişkiler açısından, *ARM I 7* numaralı metinde, Asur kralı Şamşı-Adad "Yaşmah Addu'ya Şunu söyle: Baban, Şamşı-Addu şöyle söylemekte. Qatanum'dan getirmiş olduğumuz Palmiye ağaçları, selviler ve Mersin ağaçları Subrum'da depolanmaktadır" (Dossin, 1950) demektedir. Bu metinden Asurların Qatna'dan palmiye, selvi ve mersin ağaçları getirdiği anlaşılmaktadır. Metinde herhangi bir askeri seferden bahsedilmemesi bu malların ticaret yoluyla elde edildiğini ve Mari üzerinden Asur'a getirildiğini düşündürmektedir.

İşhi-Adad dönemine ait bir diğer önemli gelişme ise *ARM I 91* numaralı metinden öğrendiğimiz Sumu-Epuh'un ölüm haberidir. Ancak metinde sadece Sumu-Epuh'un ölüm haberi verilmekte olup, savaşta öldüğüne ya da Yamhad ülkesinde bir isyan çıktığına dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Dolayısıyla, Sumu-Epuh'un ölümünün doğal nedenlerle gerçekleştiği düşünülebilir. Metinde "Yaşmah Adad'a Şunu söyle: Şamşı-Adad şöyle (konuşuyor) Senin baban. Sumu-Ebuh öldü" (Dossin, 1950, s. 163) ifadeleri geçmektedir.

Sumu-Epuh'un ölümünden kısa bir süre sonra Asur kralı Şamşı-Adad da ölmüş ve Qatna krallığında İşhi-Adad'ın oğlu Amutpi'el tahta geçmiştir. Amutpi'el'in hükümdarlığı, Yamhad kralı I. Yarim-Lim ve Babil kralı I. Hammurabi dönemlerine kadar devam etmiştir (Klengel, 1991, s. 55,

65, 68; Kupper, 1973, s. 20). Amutpi'el'den sonraki Qatna kralı hakkında net bir bilgi bulunmamakla birlikte, ARM 25 28 numaralı tablette Nazala'da ticareti öğrendiği belirtilen Yahad-Abum'un veliaht prens olabileceği öne sürülmektedir (Parrot ve Dossin, 1986; Joannes, 1997, s. 402 n. 32; Sasson, 2010, s. 245).

Asur tahtındaki değişim, Mari kralı Yašmah-Adad'ın da tahtını kaybetmesine ve yerine Zimri-Lim geçmesine neden olmuş (Klengel, 1991, s. 55). Amutpi'el dönemine ait bilgilerimiz, Zimri-Lim dönemine tarihlendirilen Mari kaynaklarında yer almaktadır. Bu kaynaklarda Babil kralı Hammurabi, Larsa kralı Rim-Sin, Ešnunna kralı Ibalpi'el ve Qatna kralı Amutpi'el'in 10 ya da 15 kral tarafından desteklendiği, Yamhad kralının ise 20 kral tarafından takip edildiği belirtilmektedir (Dossin, 1938, s. 117-118). Bu bilgi, Qatna krallığının yaklaşık 15 vasala sahip olduğunu ortaya koymakla birlikte bu kralların kim oldukları bilinmemektedir.

Bölgedeki siyasi değişimlerle birlikte, Eski Babil kralı Hammurabi, Yamhad kralı I. Yarim-Lim ve Qatna kralı Amutpi'el arasında iş birliği önerisinde bulunmuştur. Ayrıca Qatna Krallığı, Yamhad ile olan düşmanlığını sonlandırmak için temaslarda bulunmuştur. Ancak Yarim-Lim, bu barışın sadece Qatna kralının Halpa'ya gelmesi durumunda geçerli olacağını belirtmiştir. Amutpi'el'in bu öneriye nasıl cevap verdiği bilinmemekle birlikte, bu olaydan kısa bir süre sonra Yamhad kralının ölümünün ardından barış anlaşmasının Halpa kentine gitmeden sağlandığı söylenebilir. Mari'nin yıkılmasıyla birlikte, Qatna krallığına dair bilgiler de kesintiye uğramıştır (Klengel, 1991, s. 68-70; Richter, 2005, s. 109-126; Gromova, 2012).

2. Eski Asur Döneminde Yamhad Krallığı

Yamhad krallığı hakkında bilinen ilk yazılı metinler, Mari kralı Yahdun-Lim dönemine aittir. Mari kentinde Šamaš tapınağının inşasıyla ilgili bir kitabede Yahdun-Lim, Yamhad krallığının iç işlerine dair önemli bilgiler vermektedir. Yazıtta şu ifadeler yer almaktadır:

“Aynı yılda - La'um, Samanum ve Ubrabium ülkesi kralı, Bahlukum, Tuttul ve Ammanum ülkesi kralı, Aialum, Abattum ve Rabbum ülkesi kralı – bu krallar ona karşı isyan etti. Yamhad ülkesinden Sumu-Epuh'un askerleri (onu kurtarmak için) yardımcı kuvvet olarak geldi” (Frayne, 1990, s. 606; Bryce, 2009, s. 773).

Bu metin, Mari kralı Yahdun-Lim'e karşı bir isyanın patlak verdiğini ve Sumu-Epuh'un Yamhad krallığından gelen askerlerle bu isyanı bastırmak amacıyla Mari'ye yardımcı olduğunu belirtmektedir.

Sumu-Epuh'un, Eski Asur'a karşı gerçekleştirdiği seferde, günümüz Suriye'sindeki Tell Ahmar civarında önerilen Dur-Şamşı-Adad kentini fethettiği bilinmektedir. Kral, bu kenti fethettikten sonra adını Dur-Sumu-Epuh olarak değiştirmiş ve savaşta çeşitli başarılar elde etmiştir. Bu başarılar, Asur kralının Suriye'nin kıyı bölgelerine ulaşma amacı doğrultusunda Qatna ile ittifak kurmasını teşvik etmiştir. Ancak Asur kralı, Yamhad krallığı ile tek başına mücadele edemeyeceğini anlamış ve Qatna krallığı dışında Kargamış, Hahhum ve Hashum gibi diğer bölgelerle de ittifaklar kurmuştur (Klengel, 1991, s. 52-53). Bu ittifaklar, Asurların Yamhad krallığını her iki yönden de sıkıştırma stratejisini benimsediklerini göstermektedir. Ancak, bu süreçte bir savaşın olup olmadığına dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Ayrıca ARM I 91 numaralı tablette, Sumu-Epuh'un ölümünden bahsedilse de bu ölümün nasıl gerçekleştiğine dair herhangi bir detay verilmemektedir. Sumu-Epuh'un ölümünden sonra ülkede iç karışıklıklara dair herhangi bir bilginin bulunmaması, bu dönemde tahta Yarim-Lim'in geçtiğini ve krallığın devam ettiğini göstermektedir.

Sumu-Yaman, Yamhad ile ilişkilerini iyileştirme çabasında bulunmuş olsa da, tahta çıktıktan kısa bir süre sonra ölmüş ve Eski Asur kralı Şamşı-Adad, oğlu Yaşmah-Adad'ı Yamhad krallığına atamıştır (Liverani, 2013, s. 226). Bu gelişme, Eski Asur'un gücünün Mari kentine kadar ulaştığını göstermekle birlikte Yamhad krallığının büyük bir güç olmaya devam ederek bölgede stratejik rol oynadığını ortaya koymaktadır.

I. Yarim-Lim'inin, Sumu-Epuh'un oğlu olduğunu kendisinin kazıttığı bir mühürden öğrenmekteyiz. Bu dönemde Qatna kralları İşhi-Adad ve Amutpi'el, Byblos kralı Yantin-Ammu, Mari kralı Yaşmah-Adad ve Zimri-Lim olarak sıralanmaktadır. I. Yarim-Lim'in babası dönemindeki Asur karşıtı mücadeleyi sürdürdüğü ve Eşnunna kralı II. Ibalpi'el ile Eski Babil kralı Hammurabi tarafından desteklendiği anlaşılmaktadır (Frayne, 1990, s. 781; Albright, 1964, s. 41-43). Mari'de bulunan ve A.1314 olarak numaralandırılan bir tablette "Yasub-Yahad'a söyle; Kardeşin Yarim-Lim diyor ki...Addu ve Yarim-Lim'in silahları aracılığıyla Babil şehrini kurtarıp, ülkeneye ve sana hayat vermemin ne yararı vardı?" (Sasson, 1985, s. 241-243) demektedir, döneme ait bazı bilgiler vermektedir.

Bu metinde Yarim-Lim'inin Babil şehrini kurtardığından bahsedilmekte ancak bu kurtarma eyleminin detaylarına dair herhangi bir bilgi verilmemektedir. Bu durum, geçmişte yaşanmış bir

olayı hatırlatmak amacıyla yazılmış olabilir. Ancak, Yarim-Lim'in Babil'i kurtardığını belirtmesi, onun askerî açıdan güçlü olduğunu ve döneminde etkili bir lider olarak öne çıktığını gösterir.

Yarim-Lim döneminde Qatna ile ilişkilerin geliştiği ve Babil ile ittifak kurulduğu görülmektedir (Bryce, 2009, s. xlv). Bu bağlamda, Şamşi-Adad'ın ardından dönemin siyasi yapısında önemli değişimlerin yaşandığı anlaşılmaktadır. Yamhad Krallığı, bölgedeki güçlü devletler arasında yer almaya devam etmiştir.

Sonuç

Eski Asur Dönemi'nde Yamhad ve Qatna krallıkları, bölgesel dinamiklerin şekillenmesinde ve askeri stratejilerin uygulanmasında kritik bir rol oynamışlardır. Asur'un Yamhad Krallığı'na karşı benimsediği iki yönlü sıkıştırma stratejisi, hem askeri hem de diplomatik düzeyde önemli etkiler oluşturmuştur. Bu strateji kapsamında, Yamhad'ın stratejik pozisyonunu zayıflatmak amacıyla çeşitli ittifaklar ve askeri operasyonlar gerçekleştirildiğini söyleyebiliriz.

Yamhad ve Qatna arasındaki ittifaklar, özellikle Asur'un Yamhad'ı hem kuzeyden hem de güneyden sıkıştırma çabalarının bir parçası olarak dikkat çekmektedir. Yapılan bu ittifaklar, her iki krallığın da askeri ve diplomatik stratejilerinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Ancak bu ittifakların nasıl kurulduğu ve uygulandığına dair bazı detayların eksikliği, dönemin askeri ve siyasi yapılarını anlamamızı zorlaştırmaktadır.

ARM I 91 numaralı tablette Sumu-Epuh'un ölümünden bahsedilmesine rağmen, bu ölümün detayları hakkında bilgi verilmemektedir. Ayrıca, Sumu-Epuh'un ölümünden sonra ülkede iç karışıklıklara dair herhangi bir belirti bulunmamaktadır; bu durum, Yamhad Krallığı'nın güçlü bir şekilde devam ettiğini ve krallığın yönetiminde önemli bir kesintinin yaşanmadığını göstermektedir. Yarim-Lim döneminde, Yamhad'ın askeri ve diplomatik etkisi devam etmiş, Qatna ile ilişkiler güçlenmiş ve Babil ile ittifaklar kurulmuştur. Yarim-Lim'in Babil'i kurtardığını iddia etmesi, askeri gücünü ve bölgesel etkisini vurgulamaktadır, ancak bu iddianın detayları hakkında kaynaklarda bilgi eksikliği mevcuttur.

Genel olarak, Eski Asur Dönemi'nde Yamhad ve Qatna krallıkları arasındaki ilişkiler, bölgedeki güç dengelerini etkilemiş ve dönemin siyasi yapılarına önemli katkılarda bulunmuştur. Asur'un stratejik hamleleri ve yaptığı ittifaklar, bölgenin askeri ve diplomatik dinamiklerini şekillendirmiştir. Ancak, mevcut kaynaklardaki eksiklikler ve bilgi boşlukları, dönemin tam olarak anlaşılmasını engellemektedir. Gelecekte yapılacak arkeolojik kazı araştırmaları sonucunda elde

edilecek tabletler, bu boşlukları doldurmayı ve Eski Asur Dönemi'nin siyasi ve askeri yapılarını daha iyi anlamayı kolaylaştıracaktır.

Kaynaklar

- Albright, William F. (1964). The Eighteenth-Century Princes of Byblos and the Chronology of Middle Bronze. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, 176, 38-46.
- Bryce, T. (2009). *The Routledge Handbook of the Peoples and Places of Ancient Western Asia*. Routledge.
- Bonacossi, Daniele M. (2004). The Chronology of the Royal Palace of Qatna Revisited. *Ägypten und Levante (Egypt and the Levant)*, 14, 221-239.
- Bonacossi, Daniele M. (2007). Qatna and It's Hinterland during the Bronze and Iron Ages. A Preliminary Reconstruction of Urbanism and Settlement in the Mishrifeh Region. D. M. Bonacossi (Eds.), *Studi Archeologici su Qatna. Urban and Natural Landscapes of an Ancient Syrian Capital Settlement and Environment at Tell Mishrifeh/Qatna and in Central-Western Syria Proceedings of the International Conference held in Udine 2004* (65-90).
- Charpin, D. & Ziegler, N. (2003). Mari et le Proche-Orient à l'Époque Amorrite: Essai d'Histoire Politique. *Florilegium Marianum*, S. V, Paris.
- Dossin, G. (1938). Les Archives épistolaires du Palais de Mari. *Syria*, 19 (2), 105-126.
- Dossin, G. (1950). ARM. Imprièrie Nationale.
- Frayne, D. (1990). *Old Babylonian Period (2003-1595 B.C.)*. University of Toronto Press.
- Freu, J. (2009). Qatna et les Hittites. M. Al-Maqdissi (Ed.). *Studia Orontica S. VI* içinde (9-24).
- Gromova, D (2012). Idanda Archive and the Syrian Campaigns of Shuppiluliuma I: New Pieces for the Puzzle. *Babel ve Bibel*, 6, 1-6.
- Joannes, F (1997). Palmyre et les routes du désert au début du deuxième millénaire av. J.-C. *MARI*, 8, 393-416.
- Klengel, H. (1991). *Syria 3000 to 300 B. C.* Akademie Verlag.
- Kupper, Jean R. (1973). Northern Mesopotamia and Syria. I. E. S. Edwards, C. J. Gadd, N. G. L. Hammond & E. Sollberger (Eds.), *History of the Middle East and the Aegean Region c. 1800-1380* (s. 1-39). Cambridge University Press.
- Lauinger, J. (2015). *Following the Man of Yamhad: Settlement and Territory at Old Babylonian Alalah, Culture and History of the Ancient Near East*. Brill.

- Liverani, M. (2013). *The Ancient Near East: History, Society and Economy*. Routledge.
- Parrot, A. ve Dossin, G. (1986). *ARM 25 28*. Editions Recherche sur les Civilisations.
- Pfalzner, P. (2007). Archaeological Investigations in the Royal Palace of Qatna. D. M. Bonacossi (Eds.), *Studi Archaeologici Su Qatna. Urban And Natural Landscapes Of An Ancient Syrian Capital Settlement And Environment At Tell Mishrifeh/Qatna And In Central-Western Syria Proceedings of the International Conference Held in Udine 2004* (29-64).
- Richter, T. (2005). Qatna in the Late Bronze Age: Preliminary Remarks. *Studies on the Civilization and Culture of Nuzi and the Hurrians*, 15, 109-126.
- Sasson, Jack. M. (1985). Yarim-Lim's Wawr Declaration. J. M. Durand & J. R. Kupper (Eds.), *Miscellanea Babylonica (FS Maurice Birot)* (237-255). Paris.
- Sasson, Jack M. (2010). On The Išhi-Addu Seal From Qatna With Comments on Qatna Personnel in the OB Period. Ş. Dönmez (Eds.), *Studies Presented in Honour of Veysel Donbaz* (s. 243-250).
- Schneider, Von T (2002). Sinuhes Notiz Über Die Könige: Syrich-Anatolische Herrschertitel in Ägyptischer Überlieferung. *Ägypten und Levante (Egypt and the Levant)*, 12, 257-272.
- Vassiliev, A. (2020). Upper Retenu and Lower Retenu. C. Graved (Eds.), *BEC 4: Proceedings of the Fourth British Egyptology Congress University of Manchester 7-9 September 2018* (159-167). EES.
- Ziegler, N. (2007). Les Données Des Archives Royales De Mari Sur Le Milieu Naturel Et L'occupation Humaine En Syrie Centrale, D. M. Bonacossi (Eds.), *Studi Archaeologici Su Qatna. Urban And Natural Landscapes Of An Ancient Syrian Capital Settlement And Environment At Tell Mishrifeh/Qatna And In Central-Western Syria Proceedings Of The International Conference Held in Udine 2004* (313-314).

Ekler

Harita 1. M. Ö. II. Binyılda Yakındoğu

